

КВАПА ОКСАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
доктор юридичних наук, професор

ПОНОМАРЕНКО ВІТА ВОЛОДИМИРІВНА

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
аспірант відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА ХУЛІГАНСТВО У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Кримінально-правове забезпечення охорони громадського порядку від хуліганства є багатоаспектним. Так, У нормах Кримінального кодексу України встановлено відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України). У ч. 1 ст. 296 КК України дається визначення хуліганства як грубого порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом.

Окремі рекомендаційні роз'яснення щодо уясування ознак такого діяння визначено ще у постанові Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство». Зокрема, у п. 4 вказаної постанови вказано, що суди мають відрізняти хуліганство від інших злочинів залежно від спрямованості умислу, мотивів, цілей винного та обставин учинення ним кримінально караних дій.

Разом із цим, для забезпечення правильної кримінально-правової кваліфікації фактично вчиненого суб'єкти кримінально-правової кваліфікації перш за все повинні мати чіткі орієнтири щодо чіткості та точності ознак кримінально-правового діяння. У цьому аспекті варто зазначити, що поряд із складом відповідного злочину в Кодексі України про адміністративні правопорушення міститься також такий склад правопорушення як «дрібне хуліганство» (ст. 173 КУпАП) та встановлює адміністративну відповідальність за нецензурну лайку в громадських місцях, образливе чіплення до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян.

Співставлення ч. 1 ст. 296 КК України та ст. 173 КУпАП дає можливість встановити, що при розмежування злочину та адміністративного проступку розмежувальними ознаками є наявність в діянні особи ознак особливої зухвалості або виняткового цинізму. Хоч такі ознаки утворюють склад злочину, КК України не містить їх визначень, що уже саме по собі створює потенційну правову невизначеність для особи щодо характеру відповідальності за фактично вчинені нею дії.

В свою чергу підлягає врахуванню, що вимоги принципу верховенства права та принципу правової визначеності закону у сфері кримінальної юстиції є більш вищими, ніж в інших сферах правового регулювання, оскільки закон України про кримінальну відповідальність не може допускати випадків нечіткого або ж колізійного тлумачення вміщених у ньому понять. У практиці Європейського суду з прав людини, зокрема у п.п. 63, 64 Рішення цього Суду від 11 квітня 2013 року «Веренцов проти України» визначено певні вимоги до правової визначеності закону, якщо йдеться про відповідальність за порушення вимог законодавства. Зокрема вказано, що: «Говорячи про «закон» стаття 7 Конвенції посилається на те ж саме поняття, що й те, на яке посилається Конвенція будь-де у її тексті, – поняття, що охоплює як закони, так і прецеденти. Відповідно, Суд завжди розумів термін «закон» у його «сутнісному» значенні, а не у «формальному». Таким чином, він включав до меж цього поняття як акти нижчого ніж закони рівня, так неписане право. У підсумку, «закон» – це чинне положення, розтлумачене компетентними судами

Більш того, термін «закон» несе якісні вимоги, включно із тими, що стосуються доступності та передбачуваності. Ці якісні вимоги повинні бути дотримані як у розрізі визначення правопорушення, так і покарання, яке це правопорушення тягне за собою. Особа повинна знати із тексту відповідного положення та, у разі необхідності, за допомогою його тлумачення судами, які дії та бездіяльність призводять до кримінальної відповідальності та яке покарання буде призначено за дію та/або бездіяльність, про яку йдеться. Більш того, закон відповідатиме вимозі «передбачуваності», навіть якщо особа має звернутися за відповідною юридичною консультацією для того, щоб оцінити, у тій мірі, що є розумною за цих обставин, наслідки, до яких може призвести ця дія [1].

Слід зазначити, що визначення кримінально-правових понять «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм» міститься лише у п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство».

Так, за ознакою особливої зухвалості хуліганством може бути визнано таке грубе порушення громадського порядку, яке супроводжувалось, наприклад, насильством із завданням потерпілій особі побоїв або заподіянням тілесних ушкоджень, знущанням над нею, знищенням чи пошкодженням майна, зривом масового заходу, тимчасовим припиненням нормальної діяльності установи, підприємства чи організації, руху громадського транспорту тощо, або таке, яке особа тривалий час уперто не припиняла.

Крім того, хуліганством, яке супроводжувалось винятковим цинізмом, можуть бути визнані дії, поєднані з демонстративною зневагою до загальноприйнятих норм моралі, наприклад, проявом безсоромності чи грубої непристойності, знущанням над хворим, дитиною, особою похилого віку або такою, яка перебувала у безпорадному стані, та ін [2].

Слід зазначити, що визначені поняття є оцінними, мають встановлюватися в кожному конкретному випадку, а чітких орієнтирів у правозастосувача немає, що свідчить про те, що виключно стала судова практика застосування ст. 296 КК України здатна певним чином надати такому законодавству правову визначеність.

У практиці Європейського суду з прав людини уже є одне рішення. В якому заявник ставив під сумнів положення ст. 174 КУпАП щодо невизначеності поняття дрібне хуліганство. У справі «Швидка проти України» заявниця ставила питання про невідповідність диспозиції ст. 173 КУпАП принципу правової визначеності закону та неможливість застосування до неї такої норми КУпАП. Суд у п. 39 рішення вказав: «Суд пам'ятає про доволі загальне юридичне визначення «дрібного хуліганства», тлумачення та практичне застосування якого можуть у певних випадках бути предметом зловживання. У цій справі заявниця вдалася до провокативного жесту, який міг занепокоїти або образити деяких людей, які були його свідками. Зважаючи на поведінку заявниці та її кваліфікацію національними судами, Суд погоджується з тим, що застосовне національне законодавство відповідало вимозі щодо передбачуваності. Суд доходить висновку, що визнання заявниці винною у дрібному хуліганстві та застосування до неї стягнення, передбаченого відповідним положенням, відповідало вимозі щодо законності [3].

Таким чином існують проблемні питання при визначенні поняття дрібного хуліганства, а розмежувальні ознаки з кримінально-караним хуліганством визначено через оцінні неконкретизовані поняття, що вимагає пошуку як правозастосовчих, так і можливо нових законодавчих рішень для забезпечення дотримання принципу правової визначеності закону при кваліфікації за ст. 296 КК України.

Також необхідно враховувати, що з огляду на прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII [4], який вступає в дію з 01 січня 2020 року, у нормах КУпАП залишено ст. 173 (дрібне хуліганство), ч. 1 ст. 296 КК України буде визнаватися кримінальним проступком, а ч. 2, 3, 4 ст. 296 КК України – злочином, що вимагає визначення правил кваліфікації та розмежування для усіх категорій правопорушень.

Список використаної літератури:

1. Рішення Європейського суду з прав людини від 11 квітня 2013 року у справі «Веренцов проти України» URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_945.
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06>.
3. Рішення Європейського суду з прав людини від 30 жовтня 2014 року у справі «Швидка проти України» URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a40.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.

Ключові слова: хуліганство, дрібне хуліганство, Європейський суд з прав людини.

Ключевые слова: hooliganism, petty hooliganism, European Court of Human Rights.

Key words: хуліганство, мелкое хуліганство, Европейский суд по правам человека.

ХІМЧЕНКО СВІТЛАНА АНАТОЛІІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент

КОНКУРЕНЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Випадки притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності, а тим більше винесення щодо них обвинувального вироку в Україні є порівняно нечастими.

Так, згідно з даними, оприлюдненими за допомогою Реєстру у 2018 році, жодну особу не було притягнуто до кримінальної відповідальності за насильницьке донорство, незаконне проведення дослідів над людиною, неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби.

При розкритті злочинів та розслідуванні кримінальних справ, передбачених ст. ст. 131, 132, 134, 138-145 Кримінального кодексу України, по-перше, важко добути, зібрати ґрунтовну переконливу доказову базу; по-друге, не допомагає повному, всебічному, об'єктивному досудовому слідству з перспективою направлення справи до суду відсутність напрацьованих методик розслідування цієї категорії злочинів; по-третє, відсутність спеціалізації при розслідуванні цих справ і відповідно відсутність первинних знань, передусім професійних та медичних навичок у слідчих для розслідування кримінальних справ.

Загалом злочини, що вчинюються медичними працівниками у зв'язку зі здійсненням ними професійної діяльності, умовно можна поділити на такі групи: злочини проти життя і здоров'я особи (пацієнта); злочини проти прав особи (пацієнта); злочини у сфері господарської діяльності з медичної практики; злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; інші злочини, вчинені медичними працівниками у зв'язку з їхньою професійною діяльністю.

Деякі науковці визначають злочин у сфері медичної діяльності як передбачене КК України суспільно небезпечне діяння, яке вчинюється медичним працівником у зв'язку з виконанням (а також невиконанням